

D) Igazságszolgáltatás.

I. A bíróságok szervezete. A megye képe az igazságszolgáltatás terén is azt az óriási haladást tünteti fel, mint egyéb téren, hogy azonban ezt kellően méltányolhassuk, kívánatos egy rövid pillantást vetni a legujabban lefolyt korszakra¹⁾.

Az alkotmánynak 1867-ben történt visszaállítása igen tarka képét találta az igazságszolgáltatásnak úgy az országban, mint Aradvármegyében. — Nevezetesen, mint rendes bíróságok foglalkoztak az igazságszolgáltatással a megyei és városi törvényszékek, a városi bírák vagy helyetteseik, a szolgabírák esküdt társaikkal és a községi előljáróságok. — E rendes bíróságokhoz, mint kivételes bíróságok, csatlakoztak: az egyházi bíróságok bizonyos házassági ügyekben, a vásári bíróságok a vásárok tartama alatt felmerülő vásári ügyekben, az alispáni bíróságok az úrbéri ügyekben, a váltótörvényszékek, a bányabíróságok, a pénzügyi törvényszékek, a sajtóbíróságok, a kir. vegyesbíróságok és a városi kapitányok a mezei rendőri ügyekben, sőt némely polgári ügyekben a katonai bíróságok és a kir. ítélőtáblák is, mint elsőfokú bíróságok.

Ezt a sokféle bíróságot az 1869-iki perrendtartás sem szüntette meg. Ez a feladat az 1871. évi 31., 32. és 33. t.-cikkembe foglalt szervezeti törvényeknek jutott. Ezek a törvények ugyanis az előbb említett bíróságok legnagyobb részét megszüntetvén, 1872. évi január hó első napjától kezdődőleg hatáskörüket a kir. törvényszékekre és kir. járásbíróságokra ruházták, Aradvármegyében két törvényszéket (Aradon és Borosjenőn) és hét járásbíróságot (Aradon, Borosjenőn, Kisjenőn, Nagy-Buttyinban, Pécskán, Radnán és Világoson) rendszeresítvén.

Azonban még az 1871. évi törvények is fenhagytak bizonyos kivé-

¹⁾ Az igazságügy régibb történetét — vázlatos vonásokban — e mű I. 143., II. 358., 360., 423., 424., 455., 542., 612., 613., 623—625., 639. és 650—653. lapjain találja az olvasó.

teles bíróságokat u. m. az egyházi-, bánya-, sajtó- és pénzügyi bíróságokat. Ily kivételes bíraskodási joggal az aradi kir. törvényszék sajtóügyekben és jövedéki ügyekben ruháztatott fel¹⁾ és pedig a pénzügyekben hatásköre az aradi, borosjenői, békés-gyulai, makói és körösbányai törvényszékek területére²⁾ terjedt ki, sajtóügyekben pedig a most említettek kivül még a lugosi, oraviczabányai, temesvári, verseczi, nágybecskereki és nagykikindai törvényszékek területére is. Ellenben bányaügyek tekintetében mind a két törvényszék (Arad és Borosjenő) a nagybányai kir. törvényszék alá tartozott.

A most vázolt rendezésből kifolyólag rendeleti uton megállapította az igazságügy miniszter a törvényszékek és járásbíróóságok területi beosztását is és pedig akként, hogy az aradi törvényszék területe volt 52.4180 □ mértföld s alája tartozott az aradi, pécskai, radnai és világosi járásbíróóság, összesen 166,468 főnyi népességgel; a borosjenői törvényszék területe volt 51.2963 □ mértföld s alája tartoztak a boros-jenői, kisjenői és nagy-buttyini járásbíróóságok, összesen 136,248 főnyi népességgel. — Az egyes járásbíróóságok területe, népessége és a hozzájuk tartozó községek a következők:

1. Az aradi járásbíróóság: Területe: 19.9847 □ mértföld; népessége: 66.232 fő; községei: Almás-Kamarás, Arad, Csála pusztá, Csernovits pusztá, Csernovits-Ujfalu, Elek, (Bánkút, Eperjes, Kakucs, Lőkös-háza pusztákkal), Fakert, (Ötvenes és Zimánd pusztákkal), Gelvács pusztá, Glogovác, Kurtics, (Almás-Iratos, Kutas, Sofronya és Szent-Pál pusztákkal), Mácsa, Medgyes-Bodzás, (Bodzás és Medgyes pusztákkal)³⁾, Mikalaka. N.-Kamarás, Szent-Leányfalva, Szent Márton, Tövisgyháza pusztá, Uj-Panát, Zimándköz, Zimánd-Ujfalu és Zsigmondháza (Forray-Buzsák pusztával). Ez a bíróság maig is ebben az állapotban van a terület tekintetében, mindössze az a változás történt, hogy 1873-ban Uj-Panát község a világosi járásbíróóságtól e bírósághoz csatoltatott⁴⁾ s hogy területe a pontosabb felmérés után 12.5606 mértföld⁵⁾, míg népessége az 1890-iki népszámlálás adatai szerint 83.547 lélekre emelkedett⁵⁾.

2. A borosjenői járásbíróóság. Területe eredetileg 19.4678 □ mértföld, népessége pedig 50.662 fő volt. Községei: Ágris, Apateleak, Apáti, Aranyág, Barakony, Bokszeg (Kontrató és Rokszin pusztákkal) Boros-Jenő, (Antalháza és Tamánd pusztával), Csermő, Dezsőháza, Draucz, Duúd, Felménes, Gurba, Gyarmata, Járkos, Kavna, Kresztaménes, Kurtakér (Sup-tolya pusztával), Lugozó, Monyoró, Moroda, Nádas, Repszeg, Sikula,

¹⁾ 1871. évi 10,220. sz. I. M. R. 3. 4. §§.

²⁾ 1871. évi 66. t.-cikk és 1871. évi 646. sz. I. M. E. R.

³⁾ 1871. évi 9225. sz. I. M. R.

⁴⁾ 1873. évi 18631. sz. I. M. R.

⁵⁾ 1892. évi helységnévtár.

Silingyia, Somoskesz, Szöllős puszta, Szöllős-Csigerél, Talpas, Taucz, Ternova. E bíróság területe sem sok változást szenvedett máig, mindössze 1876. évi ápril elsőtől Talpas községet vesztette el, mely a kisjenői járásbíróshoz csatoltatott¹⁾ és hogy területe pontosabb felmérés után 17.⁵¹⁰⁶ □-mértföldnek találtatott²⁾, míg népessége az 1890-iki népszámlálás szerint csak 49.677 főnyi volt²⁾.

3. **A kisjenői járásbíróshág.** Területe 16.³⁴³⁸ □ mértföld, népessége 47.191 lélek volt. Községei: Ágya, Bél-Zerind, Csernovits-Simánd, Csintye, Edelsbacher-Simánd, Erdőhegy, Fekete-Gyarmat, Gyula-Varsánd (Jánosháza pusztával), Harkály puszta, Kerülős, Kis-Jenő (Liget pusztával), Miske (Liváda pusztával), Nadab, Nagy-Zerind (Ősi pusztával), Nagy-Pél, Ottlaka puszta³⁾, Seprős, Sikló (Botos és kéthalom pusztákkal), Székudvar, Szinitye, Szintye, Zaránd, Vadász. Ezekhez járult még — mint fennebb említettük — Talpas község és Simonyifalva s Szapáriliget újbul alakult községek; ugy, hogy területe jelenleg 18.²⁴⁶⁶ □ mértföld, népessége 54.985 lélek.

4. **A nagy-buttyini járásbíróshág** 15.⁴⁸⁴⁷ □ mértföld területtel, 38.392 lakossal; községei Álgvest, Almás, Báltyele, Berindia, Berza, Bogyesd, Bohány, Bonczesd, Boros-Sebes (Kornest pusztával), Brusztureszk, Buttyiu, Csill, Dézna (Ó-Dézna, Restyiráta és Zúgó vashámorokkal), Diécs (Zemerd pusztával), Doncsény, Dulcsele, Fényes, Gavosdia, Gurahoncz, Hódos, Holdmészes, Honczisor, Ignest, Józás, Józásahely, Kakaró, Kertes-Toplicza, Kiszindia, Kocsuba, Krokna, Kujed, Laáz, Madrizesd, Minyád, Monyásza, Musztesd, Nadalbest, Nyágra, Paizsán, Prezest, Ravna, Revetis, Rossia, Solymos-Bucsáva, Szakács, Szatúró, Szelezsán, Szlatina, Szuszány, Valemáre, Vaszoja, Vojvogyen, Zimbró, Zöldes. Ez a bíróság változatlanul áll maig, csak területe lett a pontosabb felmérés s egyes közíg. átsatolások következtében 17.⁴²⁰⁷ □-mértf. s népessége 35,478 fő.

5. **A pécskai járásbíróshág.** Területe 6.³⁰³⁶ □ mértföld, népessége 24.144 lélek volt. Községei: Basarága puszta, Forray-N.-Iratos (a forray-iratosi pusztával), Kis-Pereg (Kis-Uj-Pereg teleppel), Kis-Varjas, Magyar-Pécska, Nagy-Pereg puszta, Nagy-Varjas, Német-Pereg, Ó-Bodrog, Ó-Pécska, Szederhát puszta, Szent-Tamás, Szemlak, Szionda puszta. Ennek a bíróságnak a területében az a változás állott be, hogy 1884-ben Basarága és Szionda puszták Csongrádmegyébe kebeleztettek⁴⁾, miáltal ugy e bíróság, mint a törvényszék 6691 kat. holdat és 426 főnyi népességet vesztett. A legújabb adatok szerint a pécskai járásbíróshág feladata 7.⁷¹²¹ □ mértföld, népessége 28.966 fő.

¹⁾ 1876. évi 5915. sz. I. M. R.

²⁾ 1822. évi helységnévtár.

³⁾ Később Ottlaka községhez csatolva.

⁴⁾ 1884. évi 7. t.-czikk.

6. **A radnai járásbiróság.** Területe 18.¹⁶⁹⁵ □ mértföld, népessége 40.039 lélek volt. Községei: Amaszegi puszta, Baja, Batucz, Berzova, Csicsér, Dumbrovicza, Govosdia, Gross, Gyorok, Gyulicza, Halalis, Iltyó, Kaprucza, Kladova, Konop, Korbesd, Kujás, Kuvin, Lupesd, Ménes, Milova, Mondorlak, Monorostia, Obersia, Odvos, Ó-Paulis, Pernyest, Petris, Radna, Rossia, Soborsin, Solymos, Szabadhely, Szelistye, Szlatina, Szorosság, Temesed, Tok, Tótvár, Trojás, Uj-Paulis, Vinyesd. Ez a bíróság ma is változatlanul áll, területe azonban 19.¹⁹⁹³ □ mértföld, népessége 40.373 lélek¹⁾.

7. **A világosi járásbiróság.** Területe 7.⁹⁶⁰² □ mértföld, népessége 36.053 fő volt. Községei: Galsa, Kovaszincz, Kerek, Kladova (Kladova pusztával), Kis-Panát puszta, Magyar-Világos (Barnazel, Barnot és Földvár pusztákkal), Magyarád, Matkai puszta, Muszka, Nagy-Panát puszta, Oláh-Világos, Ó-Fazekas-Varsánd, Ó-Szent-Anna (Nyék pusztával), Pankota, Paulis²⁾ puszta, Radna puszta³⁾, Solymos puszta⁴⁾, Szabadhely puszta⁵⁾, Uj-Szent-Anna (Morócz pusztával), Uj-Panát. Ennek a bíróságnak a területe Uj-Panátnak már fentebb említett átcsatolásával s a jegyzetekben említett változásokkal, 7.³³⁹⁶ □ mértföld lett, míg az 1890-iki népszámlálás szerinti népessége 33,139 lelket tesz. Tárgyrokonságnál fogva itt legyen megemlítve, hogy az 1875. évi 36. t.-cikk következtében a borosjenői törvényszék 1876. évi június hó elsejével megszűnt s területével az aradi kir. törvényszék területe növekedett. — Ugyanennek a törvénycikknek következménye lett a körösbányai törvényszék területéhez tartozott nagy-halmágyi járásbiróság átcsatolása is az aradi kir. törvényszék területéhez, úgy, hogy ez által az 116.⁷⁶⁹² □ mértföld, népessége pedig 331,247 főnyi lett. Itt említendő fel ennél fogva

8. **A nagyhalmágyi járásbiróság.** Területe 13.⁰⁵⁴⁹ □ mértföld, népessége 28.534 lélek volt. Községei: Acsucza, Acsuva, Alsó-Vácza, Baldovin, Banesd, Bászarábásza, Birtin, Bogyesd, Brotuna, Brusztur, Budesd, Bulzest, Cermura, Cohesd, Csucs, Csungány, Dobroc, Dumbráva, Felső-Vácza, Gross, Guravoj, Juonesd, Karasztó, Kazanesd, K.-Halmágy, Krisztesd, Lazur, Leásza, Lestyora, Lungsora, Lunka, Lyautz, Magulicsa, Mermesd, Nagy-Halmágy, Obersia, Ocs, Ocsisor, Pleskucza, Poján, Pojenár, Prevaleny, Prihodesd, Riskulicza, Rosztocs, Szirb, Szeja, Sztrimba, Talács, Tataresd, Ternava, Ternovicza, Tisza, Tomesd, Tyrizlesd, Valemare, Vidra, Vosdocs. De ezzel a területtel csak 1878-ig állott fenn ez a járásbiróság, ugyanis ekkor a következő községei: Bászarábásza, Csun-

¹⁾ 1892-iki helységnévtár.

²⁾ Később Uj-Paulishoz csatolva.

³⁾ Később Radnához csatolva.

⁴⁾ Később Solymoshoz csatolva.

⁵⁾ Később Szabadhelyhez csatolva.

gány, Prévaleny, Brusztur, Ternava, Karanesd, Felső- és Alsó-Vácza, Dobroc, Sztrimba, Ternovicza, Obersia, Lyaucz, Tyrizlesd, Tomesd, Szteja, Szirb, Bulzesd, Riskulicza, Baldovin, Karasztó, Valemáre, Lunka, Birtiny, Prihodesd és Tataresd a körösbányai járásbirósághoz csatoltattak¹⁾.

Ezek figyelembe vételével a n.-halmágyi járásbiróság területe jelenleg 6.⁹¹²⁴ □ mértföld, népessége pedig 17.432 lélek. Az új szervezet akadálytalan életbeléptethetése végett a miniszter már 1871. év december havában kinevezte a szükséges személyzetet²⁾, miután az ügyészségi személyzet már 1871. október havában kineveztetett. E kinevezések szerint az aradi és borosjenői törvényszéki terület birói és ügyészi személyzete a következő volt: Törvényszéki elnök lett Aradon Nagy Sándor, B.-Jenőben: Popovits Zsigmond. — Birák Aradon: Bodroghy István, Kovács Zsigmond, Hesz József, Szakolczay Lajos, Avarffy Károly, Frits Róbert, Paguba Vazul, Fábrián László, Ujhelyi Károly, Kövesi József, Zsarkó Antal, Back Soma, Kovács János, Fischer Miklós, Harsányi Pál, Aknay Antal. B.-Jenőben: Missits Manó, Pichler József, Institóris Kálmán, Heppes Miklós és Russu Gusztáv. Az ügyészséghez kinevezte a miniszter ügyészszé: Weisz Károlyt, alügyészekké: Parecz Györgyöt, Popovics Aurélt, Sátor Jenőt, Lamberg Imrét és Tóth Jenőt, akként intézkedvén³⁾, hogy a borosjenői kir. törvényszéknél felmerülő ügyészi teendőket az aradi ügyészségtől kirendelendő egy alügyész lássa el, erre a tisztre Jankó Józsefet nevezvén ki alügyészsé.

A járásbiróságok birói személyzetét ugyanekkor a miniszter következőleg nevezte ki: az aradi járásbirósághoz járásbiróvá: Ottrubay Károlyt; albirákká: Rósa Jenőt, Halbendinst Gusztávot és Avarffy Gyulát. — A borosjenői járásbirósághoz járásbiróvá: Balás Mátét, albiróvá: Zubor Gyulát. — A kisjenői járásbirósághoz járásbiróvá: Varga Flóriánt, albirákká: Varjassy Jakabot és Ferku Sebőt — A n.-buttyini járásbirósághoz járásbiróvá: Hornoy Györgyöt, albirákká: Luka Jánost és Kiss Zsigmondot. — A pécskai járásbirósághoz járásbiróvá: Kosztolányi Antalt, albiróvá: Novák Istvánt. — A radnai járásbirósághoz járásbiróvá: Halik Tivadart, albiróvá: Szabados Istvánt. — A világosi járásbirósághoz járásbiróvá: Issekutz Istvánt, albirákká: Drágos Pált és Hofbauer Zsigmondot.

Szintén a szervezés munkájához tartozott a bir. végrehajtók intézményének felállítása is, a mit az 1871. 51. t.-czikk szintén 1872. évi jan. 1-jétől létesített, az aradi járásbiróság és törvényszék mellé 3—3, a borosjenői törvényszék és a többi járásbiróságok mellé 1—1 végrehajtói állást rendszeresítvén.

¹⁾ 1878. évi 5684. sz. I. M. R.

²⁾ A birák kinevezése épen december 24-én karácsonyi ajándéku jelent meg a hivatalos lapban.

³⁾ 1872. évi 746. sz. I. M. R.

A keret ekként létesítettén, a megszüntetett bíróságok szerelvényeinek, iratainak stb. átvétele következett, a minek eszközzésére a miniszter miniszteri biztosúl Nagy Sándor törvényszéki elnököt nevezte ki¹⁾. Maga az átvétel és átadás 1872. évi január hó 15-éig volt eszközzendő és pedig a törvényszékeknél egy bíróból, egy jegyzőből és egy kezelő hivatalnokból, a járásbíróságoknál pedig a járásbíróból és egy írnból álló küldöttség által. Ily szervezet és berendezés mellett indult meg a jogszolgáltatás új aerája, a melyhez még csak azt tartjuk megemlítenedőnek, hogy telekkönyvi hatósággal 1872. január 1-én Aradvármegye területén még csak a két törvényszék birt.

Azonban az aradi törvényszék a fentemlített teljes bírói létszámmal csak 1872. évi márczius hó 2-áig működött, mert ekkor az alföldön megingatott közbiztonság helyreállítása végett létesített gr. Ráday-féle kir. biztosság által kiderített bűncselekmények bírói ellátására az igazságügy-miniszter az aradi kir. törvényszék egy tanácsát rendelte ki²⁾, melynek tagjai voltak: Bodroghy István törvényszéki bíró elnökle alatt Kovács Zsigmond, Fábian László, Fischer Miklós, Kovács János, Kőszeghy János, Ujhelyi János és Harsányi Pál törvényszéki bírák; közvádloi: E. Illés Károly és Lamberg Imre.

E tanács kiküldetését 1873. évi április hó 30-ikával végezte be s tagjainak nagyobb része csakhamar ki is lépett az aradi kir. törvényszék kötelékéből, így Bodroghy István törvényszéki elnök, Ujhelyi Károly budapesti ker. és váltótörvényszéki, Harsányi Pál szegedi törvényszéki bíró lett. — Az ügyészek közül pedig csak E. Illés Károly tért vissza Aradra.

A tárgyrokonság és áttekinthetőbb kép vázolhatása végett itt legyenek megemlítve mindazok a változások, a melyek az aradvármegyei kir. bíróságok körében megalkotásuktól egész 1894. végéig előfordultak.

Igy 1875-ben Zsarkó Antal N.-Kikindára kir. közjegyzővé neveztetvén ki, helyette a ma is működő bilkei Papp Mihály lett törvényszéki bíró. 1876. évi május hó 31-étől a borosjenői törvényszék megszüntetvén, annak elnöke Popovits Zsigmond Szolnokon lett törvényszéki elnök, Missits Manó törvényszéki bíró Kaposvárra, Pichler József Fehértemplomba, Russu Gusztáv Nyiregyházára, Heppes Miklós pedig Aradra helyeztetett át.

Az aradi törvényszék tehát ekkor 12 bíróból állott az elnökön kívül, a mely személyzet aztán a következő változásokon ment át: Nagy Sándor kir. törvényszéki elnök 1885-ben nyugalomba vonulván, helyét Fábian László foglalta el, a ki 1886-ban főispánná levén, helyére Ottrubay Károly jelenlegi törvényszéki elnök neveztetett ki. Back Soma törvényszéki bíró elhalálozván, helyére jött Koricsánszky Imre, majd ennek nyugdíjaztatása után Kugler István, a ki az aradi járásbírói állásrá helyeztetett át. Köve-

¹⁾ 1871. évi 3702. sz. I. M. R.

²⁾ 1872. évi 1992. sz. I. M. R.

tője Petrovszky József lett, a ki ismét csabai járásbíróvá levén, helyét jelenleg Fábíán Lajos tölti be. A nyugdíjazott Kovács Zsigmond helyére a jelenleg is működő Vince Miklós lépett. Szakolcay Lajos elhalván, helyét Gallu József törvényszéki bíró tölti be. Hesz József állásától elmozdítottván, helyére Naszády Iván lépett, a ki 1890-ben táblabíróvá neveztetvén ki, utóda dr. Dániel Lajos lett. Avarffy Károly dr. 1887-ben kir. táblai bíróvá neveztetvén ki, helyette Földes János lett törvényszéki bíró; az 1886-ban kir. táblai bíróvá lett Frits Róbert helyett pedig Steinitzer Károly akkori alügyész tölti be e birói állást (1896-ban †). A Fábíán László elnökké léte által megürült helyet Zubor Gyula akkori nagyhalmgyi járásbíró berendelésével töltötték be. A Heppes Miklós helyére jött Péczely Ferencz 1888-ban Lugoson lett törvényszéki elnök, erre az állásra Köller János aradi aljárásbíró léptetett elő. Kovács János 1892-ben nyugdíjaztatott.

Az ügyészi karban ez alatt felváltva működtek: Salacz Béla, Ferku Sebő, Steinitzer Károly, Stipl Károly, dr. Madzsar Károly, Seres Ferencz, dr. Simon Ákos s 1894-ben az ügyészség személyzete állott: Parecz György kir. ügyészből, Mészáros Tivadar és dr. Meszlényi Antal alügyészekből.

A járásbíroságoknál történt személyzeti változások a következők:

Az aradi járásbíroságnál 1887-ben Kugler István jelenlegi járásbíró foglalta el a főnöki állást. — Rózsa Jenő albiró elhalálozván, helyére Földes János, majd ez törvényszéki bíróvá lévén Köller János jött; Köller János az aradi törvényszékhez szintén bíróvá neveztetvén ki, helyette albiró lett Hügel Péter, ennek nyugdíjaztatása után Bittó József, aki Boros-Jenőbe járásbíróvá neveztetvén ki, albiróul Fényes Vincze jött a helyére. Halbendinst Gusztáv aljárásbíró után következtek: Frits Lajos, Seres Ferencz s végül Babó Iván, aki bokros érdemei elismeréséül 1894-ben a járásbírói ranggal ruháztatott fel. Avarffy Gyula aljárásbíró előléptetettvén, helyére Fábíán Lajos, majd dr. Dániel Lajos, Aczél Nándor, Nyirő Géza s végül dr. Schartner Sándor léptek. Az 1891-ben rendszeresített új albirói állásra dr. Adler Lipót neveztetett ki, az 1893-ban rendszeresítettre pedig Fekete József helyeztetett át, kinek helyére később dr. Dózsa János jött. A borosjenői bíroságnál Balás Máté kir. törvényszéki elnökké történt kineveztetése után járásbíró lett Bagyik Sándor, ennek törvényszéki bírói állásra áthelyezése után pedig Bittó József. Zubor Gyula aljárásbíró helyére jött Bagyik Sándor, Hügel Péter, Köller János, Ciple Sándor s ennek törvényszéki bíróvá történt kineveztetése után Heller Mór. Tolnay János eltávoztása után következett Rácskay Sándor, aki 1894-ben a telekkönyvi betétszerkesztéshez neveztetvén ki albiróvá, helyét dr. Grósz Endre foglalta el. Kis-Jenőben Varga Flórián helyére Tabajdy Sándor lépett, a ki legutóbb kir. táblabírói ranggal ruháztatott fel. Varjassy

Jakab helyére Lázár Zoárd lett albiró, Ferku Sebő helyére pedig borsos Szabó Károly, majd Tulkán Pál. Nagy-Buttyinban Hornoy György helyett Naszády Iván, majd Seres Ferencz lett járásbiró, Luka János helyett pedig Dunka János aljárásbiró. Kis Zsigmond aljárásbiró helyére Frits Lajos lépett, a kinek Aradra történt áthelyezésével ezt az állást megszüntették. Nagy-Halmágyon 1876-ban Zubor Gyula volt a járásbiró, kit törvényszéki bíróvá történt áthelyezése után Frits Lajos követett. Pécskán Kosztolányi Antal után járásbiró lett Issekutz István, ezután pedig Novák István. Novák István helyett aljárásbiró lett dr. Schartner Sándor, majd Gábor Mátyás. Radnán Halik Tivadart Jankó János, ezt pedig Bartos Gusztáv váltotta fel a járásbirói állásban. Szabados István albiró után dr. Popovits Péter következett, az 1893-ban rendszeresített új albirói állásra pedig dr. Embey Gyula neveztetett ki. Világoson Issekutz István áthelyezése után Hoffbauer Zsigmond lett a járásbiró. Drágos Pál albiró disponibilitásba helyeztetvén, albiró lett Gábor Dániel, majd Kis József s ez után Halászi Jenő. Azt az albirói állást, a melyet 1872-ben Hoffbauer Zsigmond töltött be, 1873-ban Bartos Gusztáv, majd Kugler István, akinek törvényszéki bíróvá történt kineveztetése után ezt az állást megszüntették és csak 1888-ban rendszeresítették újra, a midőn is az dr. Simon Ákos, majd Wesztermayer Vidor s végül Aknay Andor albirókkal tölthetett be.

Az 1873-ik évből a tolmácsok intézményének rendszeresítése érdemel említést¹⁾, a melynek következménye lett aztán Bogya Gábornak a borosjenői törvényszékhez az oláh nyelvre, az aradi törvényszékhez Stanescu Imre Vazul, majd Plopu György és végül dr. Suciu János ügyvédeknek szintén az oláh nyelvre, Steinitzer Felix ügyvédnek pedig a német nyelvre történt tolmácsi kinevezése²⁾.

1875-ben nevezetes esemény volt az igazságszolgáltatás terén az a gyilkosság, a melyet Pákh Márton minoritarendű atya ellen követtek el, s a mely annak kirablásával is párosult. Pár év múlva sikerült a tettest kinyomozni s elvette méltó büntetését. — 1876-ban — mint már fentebb említettük — a borosjenői törvényszék megszüntettetvén, a borosjenői járásbiróság a borosjenői, n.-buttyini és n.-halmágyi járásbiróságok területére kiterjedőleg telekkönyvi hatósággal ruháztatott fel³⁾. Itt legyen egy-egy áttekintés céljából megemlítve, hogy 1880-ban a kisjenői⁴⁾, 1888-ban a pécskai és világosi⁵⁾, 1892-ben pedig a radnai kir. járásbiróság⁶⁾ ruháztatott fel saját területükre telekkönyvi hatáskörrel s ezekkel a ren-

¹⁾ 1873. évi 62,942. sz. I. M. R.

²⁾ 1876. évi 8264. és 1882. évi 24,939 sz. I. M. R.

³⁾ 1876. évi 11,746. sz. I. M. R.

⁴⁾ 1888. évi 38,374. és 33,235. sz. I. M. R.

⁵⁾ 1892. évi 39,018. sz. I. M. R.

⁶⁾ 1875. évi 2722. sz. I. M. R.

delkezésekkel érvényesült először e megye területén az 1874. évi 15. t.-cikknek az a rendelkezése, hogy a telekkönyvi ügyek nem a járásbíróból és két albiróból álló tanácsban, hanem egyes bíró által intéztessenek el. — Az 1876-iki változások, még egy másik érdekes esetet is szültek az aradi kir. törvényszéknél, a mely azonban csak 1893-ban derül ki. Nevezetesen 1876-ban május 31-ével a makói kir. törvényszék területe a szegedi kir. törvényszék területébe kebeleztetvén be¹⁾, pénzügyi bíraskodás tekintetében is megszűnt e felett a terület felett az aradi kir. törvényszék hatósága, a mint az világosan kitűnik a pénzügyi bíróságoknak területi hatáskörét tartalmazó abból a kimutatásból, a melyet az igazságügyminiszteriumnak 1875—1887. évi működéséről kiadott jelentés 41-ik lapján találunk s a mely világosan csak az aradi és b.-gyulai törvényszékeket jelöli meg, mint a melyek területére az aradi kir. törvényszék pénzügyi hatásköre kiterjed. Daczára azonban ennek, az aradi kir. törvényszék továbbra is elfogadta s elintézte a pénzügyi panaszokat a makói volt törvényszék területéről, a budapesti kir. ítélő tábla pedig az ilyen ügyekben hozott ítéleteket az illetőség minden vizsgálata nélkül felülbíráta. A tévedést csak 1893-ban vette észre a n.-várad kir. ítélő tábla, mely aztán a makói volt törvényszék területéről eredő panaszokat a szegedi törvényszék és kir. tábla illetősége alá utalta, a mit a kir. Curia is, — mint illetékességi összeütközésekben döntő bíróság — helyben hagyott²⁾).

Mint kisebb polgári bíróságok az aradi kir. bíróságok is az 1877. 22. t.-cikk alapján kezdték meg működésüket, azonban a kir. törvényszéknél külön felebbviteli tanács a felebbezett kisebb polgári ügyek elintézésére nem alakult, hanem a felterjesztett semmiségi panaszok a rendes polgári tanácsülésekben intéztettek el.

1880-ban az élet- és vagyonbiztonság elleni bűncselekmények a megye területén oly gyakoriak voltak, hogy a megye többször volt kénytelen felterjesztést tenni a statárium engedélyezése iránt. Ezeknek a felterjesztéseknek azonban egyelőre csak az lett az eredménye, hogy Déznára a közbiztonság fentartása céljából 50 főnyi katonaság rendeltetett s a csendőrség a megye területén már az 1880-ik év végével megkezdte működését. Ezek az intézkedések azonban eredményre nem vezetvén, a statárium 1881. évi aug. hó 2-ától kezdődő egy évi időtartamra a rablók, ezek bűnrészesei és orgazdái ellen elrendeltetett³⁾. E rendelet következtében meg is alakult az aradi kir. törvényszék rögtön ítélő bírósága Nagy Sándor törvényszéki elnök elnöklété alatt a következő bírakból: Frits Róbert, Paguba Vazul, Fábián László, b. Papp Mihály, kikhez mint pót-

¹⁾ 1880. évi 28,645. sz. I. M. R.

²⁾ L. az esetet bővebben az aradi kir. törvényszék irattárában X ¹⁸⁹³/₂₀₃ sz. alatt.

³⁾ 1881. évi 24,081. sz. I. M. R.

bírák járultak Avarffy Károly és Fischer Miklós¹⁾). Azonban úgy látszik elegendő volt a statárium elrendelésének közzététele, mert a rögtön ítélő bíróságnak egyetlen egy ülés tartására sem nyílt alkalma.

Az igazságügyi események további vázolásánál az 1881. évi 59—60. t.-cikk kapcsán két mozzanatról kell megemlékezni, egyik az, hogy az 1881. évi 60. t.-cikk alapján elvesztette a törvényszék saját végrehajtóit, mivel 1882. január hó 1-től csak a járásbírók mellett alkalmaztattak végrehajtók. A másik pedig az a sajnos jelenség, hogy a haladott, nagyforgalmú s felvilágosodott Arad városa még mindig nem talált magának időt arra, hogy 1880-ból eredő s igen hiányos és elavult lakbér szabályzatát egy jobbal pótolván, azt az 1881. évi 59. t.-cikk 93. §-ában adott privilegiumnál fogva kötelező jogszabály erejével ruháztassa fel, mert a mai régi lakbér szabályok csak szokás jogi hatálylyal bírván, azt mint helyi szokást a bíró csak akkor köteles alkalmazni, ha azt ismeri, vagy ha annak létezése előtte bebizonyíttatik. 1882-ben ismét egy bűnügyi esemény okozott kínos feltűnést: a Csiky Károly városi adóügyi tanácsos ellen elkövetett merénylet. Nevezett év szeptember 20-án ugyanis a békésen sétáló tanácsost az Atzél Péterútczában Weiszberger Mór megtámadván, egy késsel jobb vállán úgy megszurta, hogy a szúrás mellhártyalobot okozván, az áldozat 44 napig fekvő beteg volt. Weiszberger a tett elkövetése után azonnal feljelentette magát, tettének indokául azt vallván, hogy az éllene elrendelt adóvégrehajtás és árverés miatt igen el volt keseredve a tanácsos ellen s azt véletlenül megpillantván, nem tudott magán uralkodni. Egy és fél évi börtönre ítélték²⁾.

1883-ban a bűnügyekben való felelősséggel és az uzsora tárgyában hozott törvények (1883. évi 6. és 25. t.-cikk) Aradvármegye jogéletemben is éreztették hatásukat, amennyiben az előbbi a törvényszéket némely kisebb bűnügyekben felelősségi fórummá tette, a második pedig a bíróság megítélhető kocsmai hitel szabályozását rendelte el. Ezen az alapon aztán a megye is, a város is megalkotta szabályrendeletét, a mit a miniszterium is jóváhagyván, a bíróság megítélhető kocsmai hitel legmagasabb összege Arad városában 4 frtban, a megye egyéb helyein 2 frtban van meghatározva³⁾, hogy azonban ezt a szabályrendeletet az alperesek védelmére tényleg alkalmazták volna, arról nincs tudomásom.

1885-ben ismét egy bosszúból elkövetett gyilkosság keltett megyszerte izgalmat: a kovaszinczi jegyző meggyilkolása. Az eset a következő: 1885. évi augusztus hó 9-én este 10 óra tájban a vendéglőből hazatérő Pap Tivadart, vele volt Virgil fia szemeláttára, agyonlőtték. A tettet a fiú azonnal üldözőbe vette, utól is érte s vele dulakodni kez-

¹⁾ 1881. évi 1074. törvsz. eln. sz.

²⁾ Részleteit l. a tvszék irattárában V^{1882/1127} sz. a.

³⁾ 1883. évi 25. t.-cikk 22. §. és 1883. évi 18,313. sz. I. M. R.

de; elfogni azonban nem tudta, csakis annyit érhetett el, hogy annak kalapját és a tett elkövetésénél használt fegyvert birtokába kerítette, azonkívül pedig a tettesnek — a kiben Szekesán György kovaszinczi lakosra ismert — fejét megsértette úgy, hogy ez a sértés véres nyomot hagyott a kalapon. A tettest másnap elfogták, de az tettét mind végig makacsul tagadta s így annak bosszúból való elkövetését csak onnan lehet következtetni, hogy a jegyző a faluban nem igen volt népszerű. Azonban vádlottat tagadása daczára is életfogytiglani fegyházra ítélték a bíróságok, mert Pap Virgil megesküdött, hogy a tettes Szekesán volt, mert bebizonyult, hogy a vádlottól elvett fegyvert ő kérte kölcsön a tett elkövetése napjának délutánján, mert a kalapot több tanú határozottan a Szekesán kalapjának ismerte fel s mert nem tudta igazolni, hogy fejsérelmét hol kapta, minthogy az a védelme, hogy azt lórugás okozta volna, valótlannak bizonyult¹⁾.

Az ez után következő évek egész 1889-ig a rendes mederben folytak le, mindössze csak az érdemel említést, hogy az 1887-ik évi 29-ik t.-cikk értelmében a telekkönyvi ügyeknek egyes bírák általi elintézése a törvényszéknél is behozatván, annak munkaterhe jelentékenyen könnyebbült s ennek a reformnak az ügymenet gyorsítására gyakorolt jótékony hatását nem is késett az ügyvédi kamara következő évi jelentésében kiemelni. 1889-ben különösen jogász körökben — a minősítés tekintetéből — élénk érdeklődést, a nagyközönség körében pedig óriási megbotránkozást keltett a Bettelheim-féle bűneset. Ugyanis 1889-ben az aradi ipar és kereskedelmi bank új vezértitkára Ausländer József évek óta üzött sikasztásoknak és hamisításoknak jött nyomára, a melyek a bankot 351,125 frt 93 kr. erejéig károsították meg. Habár a társulat igazgatói a kár nagy részét sajátjukból megtérítették, az ügy mégis a bíróság elé került²⁾.

Az 1890. év elég mozgalmas volt a megye igazságügyi életében. Nevezetesen a megye felterjesztést intézett a miniszteriumhoz a törvényszékül használt épület megváltása tárgyában s ennek a felterjesztésnek az alapján meg is indultak a tárgyalások a megye, a város és a kormány között egy olyan igazságügyi palota felépítése iránt, mely a kir. törvényszék, a kir. ügyészség, a kir. járásbíró és a fogház befogadására elegendő volna. Erre a célra a megye a jelenlegi törvényszéki épület megváltásaképen 70,000 frtot, a város ingyen telket, a szükséges feltöltési, csatornázási és kövezési munkákat ajánlotta fel.

A város ingyen telkűl azt a területet ajánlotta fel, melyen jelenleg a fa- és fémipari iskola áll, azonban ezt az igazságügyi közegek sem elég egészségesnek, sem elég központinak, sem elég forgalmasnak nem találván, nem fogadták el s e miatt egész 1893-ig iratváltásokkal telt az

1) Részletesen l. a tvszék irattárában V^{1885/945} sz. a.

2) Részletesebben l. a tszék irattárában V^{1889/380} sz. a.

dő. Végre az 1893-ik évi április hó 22-én tartott városi közgyűlésen egy szavazat többséggel elfogadták azt a határozatot, hogy az igazságügyi palota számára az igazságügyminiszter által kért azt a telket is átengedik, a mely a Salacz-sétány végében a Marosparton fekszik. Ezt az átengedést azonban az igazságügyminiszter — valószínűleg nem találván a szavazattöbbséget törvényesnek — nem fogadta el¹⁾ s így aztán ismét nyugodni tért az ügy, míg az új igazságügyminiszter úr a tárgyalásokat legutóbb újból meg nem indította.

Ugyancsak 1890-ben érte az a fájdalmas meglepetés Aradvármegyét és Arad várost, hogy a város nem vétetett fel az 1890. évi 25. t.-czikkbe beiktatott kir. ítélőtáblai székhelyek közzé. Pedig ebben az irányban már 1880-ban megindult a mozgalom, a mikor is az ügyvédi kamara²⁾ érvekkel telt felterjesztésében Aradot is a szétesztandó kir. táblák egyik székhelyéül ajánlotta s ezt az ajánlatát azóta sem szünt meg évi jelentéseiben okokkal támogatni. Azonkívül Arad városa 300,000, Aradvármegye pedig 150,000 frtot ajánlott fel a kir. tábla céljaira és bár ennek az ajánlatnak jóval alatta maradnak a kir. táblai székhelyül megállapított városok ajánlatai³⁾, Arad városa még sem részesülhetett abban a szerencsében, hogy egy igazságszolgáltatási nagyobb terület központja lehessen.

A kir. ítélő táblák és főügyészségek működésüket 1891. évi május hó 5-ével megkezdvén, az aradi kir. törvényszék és ügyészség helyzete is megváltozott annyiban, hogy közvetlen felettes hatósága a nagyváradi ítélő tábla, illetőleg a debreczeni főügyészség lett⁴⁾. Az új kir. tábla felügyeleti jogát még ebben az évben gyakorlatba is vette, amennyiben Zádor kir. ítélő táblai elnök még ebben az évben megvizsgálta az aradi kir. törvényszéket és járásbiróságot s vizsgálatának eredménye az aradi kir. járásbiróságnál rendszeresített új albirói állás lön.

Ugyanebben az évben két — lehet mondani — országhírű bűntény keltett kínos megdöbbenést, az egyik a vasúti postahivatal egyik szolgájának meggyilkolásával párosult rablás, a másik a Tüzes-féle eset volt.

Az előbbi 1891. április hó 26-ára menő éjjel történt, a midőn Pivovarnik János vasúti postahivatali szolgát meggyilkolták s a hivatalban levő pénzes levelek közül 8981 frt és 256 román franknyi értéket elraboltak. A gyanu négy vasúti alkalmazott ellen irányult, azonban a vizsgálat semmi eredményre sem vezetvén, azt egyelőre meg kellett szüntetni. Azonban a közbiztonsági hatóságok tovább nyomozván, rájöttek, hogy az időközben Kis-Jenőbe átköltözött, de a rablógyilkosság idején ugyancsak

1) Bővebben l. ^{1611/91}. Eln. sz. a.

2) Az 1880. évi 16,105. sz. I. M. R. következtében.

3) Felsorolásukat l. az igazságügyminiszterium 1888—1891. évi jelentésének 170-ik lapján.

4) 1891. évi 762, 1395. és 1657. sz. I. M. R.

az aradi vasúti postahivatalnál alkalmazott Kis Péter, jövedelmével arányban nem álló költségeket tesz. Letartóztatása után eleinte mindent tagadott s a gyanút ártatlanokra akarta áthárítani, de később a közvetett bizonyítékok súlya alatt a következőleg vallotta be az esetet: Pivovarnik Jánossal már eleve összebeszéltek, hogy egy kedvező alkalommal megfogják lopni a postát s megszöknek. Ezt az alkalmat 1891. ápril 25-én este vélték elérkezettnek, a midőn nagyobb összeget reménylettek a postán s a midőn a pénztár egyik kulcsát Pivovarnik kapta éjjeli őrizetbe, a másik kulcsot pedig az illető hivatalnok a hivatalban levő asztalfiókba zárta. Tervük kivitele végett akkor, midőn már a hivatalban csak Pivovarnik maradt, Kis Péter szintén visszatért s a hivatalnok asztalának fiókját felfeszítvén és a második kulcsot is birtokukba kerítvén, a pénzes leveleket az azokat tartalmazó postaszákokból kiszedték. Kis látván, hogy az összeg nem olyan nagy, hogy azon kettőjüknek érdemes lenne megosztozni, elhatározta, hogy társát megöli. E célból, midőn az egy a földön fekvő postaszák után lehajolt, egy ötszögletű keramit téglával hátulról úgy fejbe vágta, hogy Pivovarnik aléltan a közel levő nyugvó helyre bukott. Kis idő múlva fel akarván kelni, Kis egy kést ütött Pivovarnik nyakába, azután pedig a nyughelyen levő pokrócczal együtt a földre rántván, ott egy másik pokrócczal letakarván, addig ütötte a téglával annak fejét, a mig csak életjelt adott. Ezután a téglát az emésztőbe lökvén s kezét megmosván, a pénzes leveleket és a pénzt magához véve távozott. A kést menet közben eldobta, a pénzes leveleket pedig a pécskai úton felbontván, azok boritékait a tengeri földön egy kúp kóro alá, a pénzt pedig a kath. temetőben egy kripta tetején a földbe dugta el. Később Kis-Jenőre távozván a pénzt magához vette, a közöttük volt 7700 frtnyi nagyobb bankókat egy bádóg dobozba zárva elásta egy fa alá, honnan azt a vizsgálóbírónak adta át, a többi pénzt pedig — 320 frt híjával, a melyet lakásán szintén előadott — elköltötte. Cselekményeért életfogytig tartó fegyházra ítélték¹⁾.

Nem kevésbé borzasztó a Tüzes Béla gyoroki lakos által ugyanabban az évben elkövetett bűntény, a mely a vádlott előadása szerint következő: Tüzes Béla Mariska nevű leányát, maga sem tudja miért — születésétől kezdve gyűlölte, a miből kifolyólag a leányt ütötte, verte, nehéz munkával sanyargatta, sőt kellően nem is táplálta. 1891. évi szeptember hó 2-án reggel a pinczébe menvén, ott leányát alva találta, midőn felkeltette, látta, hogy az részeg. Ezen mód felett dühbe jövéen, a leányt oly erővel vágta a földhöz, hogy az eszméletlenül ott maradt. Azt gondolván, hogy a leány meghalt, tette fölött igen megrémült s felmenvén az udvarra, gondolkozott rajta, hogy mi módon meneküljön a bajtól. Végre elhatározta, hogy a leányt a pinczében, abba a gödörbe, a melyet a

¹⁾ Részleteit l. a tsvzéki irattárban V^{1991/441} sz. a.

kutya kezdett ásni s a melyet ő és leánya kincskeresés közben megnagyobbítottak, eltemeti. Nehogy azonban élve találja eltemetni, levette a ruhaszárító zsineget s újból lemenvén a pinczébe, azt jó szorosan a leány nyaka körül bogozta s csakugyan a bonczvélemény fuladást állapított meg a halál okául, és a leányt arczczal lefelé az említett gödörbe eltemette. Ezután néhány nap mulva távozott Gyorokról, azonban már november 22-én épület alapozás közben a leány hulláját megtalálták s a leánynyal való rossz bánásmódja köztudomásu levén, a gyanu reá irányult. Bűnéért 14 évi fegyházat kapott¹⁾. Az 1892-ik év a törvényszékre némi munkakevesbedést, de egyuttal hatásköri megszorítást is hozott, a mennyiben ez év végével elvesztette sajtóbíróági hatáskörét, a mely a nagyváradai törvényszékre ruháztatott át²⁾. Ellenben ebben az évben rendszeresített az 1891. évi 17. t.-czikk 30. §-a által felállított szervezetében a vizsgálóbírói intézmény³⁾, vizsgálóbíróvá Paguba Vazul, később pedig helyettesévé Köller János törvényszéki bírák neveztetvén ki. 1893-ban a nagyváradai kir. ítélő tábla új elnöke Ritoók Zsigmond vizsgálta meg az aradi bíróságokat, a minek eredménye ismét egy albirói állás rendszeresítése lett az aradi járásbírósnál.

Végül legyen megemlítve, hogy 1894. november 1-jétől kezdődőleg az 1893. 18. t.-czikkbe foglalt sommás eljárás hatályba lépven, ugyanettől az időponttól kezdve gyakorolja a törvényszék is a polgári ügyekben való felsőbb birói hatáskörét, a mely czélra a törvény értelmében külön felebbezési tanácsot is alakított, a melynek elnöke a törvényszéki elnök, tagjai pedig Fábian Lajos és dr. Dániel Lajos törvényszéki bírák.

II. Ügyforgalom és tevékenység. Mielőtt az ügyforgalom és tevékenység részletes jellemzésére térnénk át, mindenekelőtt megjegyezzük, hogy azt a 8 bírót, a ki Szegedre küldetett ki, az aradi törvényszék tevékenységének méltatásánál figyelembe venni nem lehet, mert azok alig foglalkoztak aradi ügyek elintézésével. Ugyanezért e kiküldött tanács tevékenységével már itt végzünk s megemlítjük, hogy 1872. márczius hó 2-ától 1873. április hó 30-áig tartott működése alatt elintézett: 9106 beadványt és 2774 bűnvizsgálatot. Hozott 1511 ítéletet, a melyek ellen 453 esetben adtak be felebbezést. Ezeket az ügyeket 480 ülésben tárgyalta s közöttük volt 189 rablógyilkosság, 475 rablás, 36 gyújtogatás, 132 hivatali hatalommal való visszaélés és 1942 kisebb bűncselekmény. — Elítélt e tanács halálra 15, életfogytig tartó börtönre 10, tíz-husz évi börtönre 93, öt-tíz évi börtönre 97 és 1—5 évi börtönre 456 egyént.

Mielőtt magára az ügyforgalomra és tevékenységre részletesen áttérnénk, nem lesz felesleges ennek az igazságszolgáltatási területnek általános jogi jellegéről pár szót szólni.

¹⁾ Részleteit l. a tvszéki irattár V^{1891/1567} sz. a.

²⁾ 1892. évi 16,352. sz. I. M. R. — ³⁾ 1892. évi 4586. sz. I. M. R.

A fő jellegét megyénk jogügyeinek — fájdalom — a bűnügyek képezik. Ennek a jelenségnek az okát, azt hiszem nem tévedek, ha azokban a történelmi viszonyokban találok, a melyek e mű I. és II. kötetében bőven előadattak, s melyekből kitűnik, hogy a folytonos zavar és fejetlenség között mily nehezen tudott a rend lábra kapni. E fő jellegen belül a birtokpererek, sommás visszahelyezési és kereskedelmi perek dominálnak, minek oka egyfelől a még mindig meglehetősen rendezetlen birtokviszonyokban, másfelől az élénk kereskedelmi forgalomban keresendő. — Mint érdekes és elég szomorú jelenség említhető itt meg az, hogy a polgári pereknek igen nagy részét képezik az igénypererek, mert alig van oly végrehajtás, a melynek folyamát igényperrel meg ne akasztaná az adós, felhasználván ez által azt a néha évekre terjedő időhaladékot, a melyet a törvény ide vonatkozó rendelkezéseinek nem alkalmazása következtében élvezhet. A bűnügyi téren — mint a túlnyomóan oláh lakosságú vidékeken általában — a megye területén is a vagyon elleni bűncselekmények vannak túlsúlyban, azonban házasságtörés miatt tett panaszok ritkák, holott a vadházasságok megyeszerte ijesztő mérvben elszaporodtak s ez lehet oka annak is, hogy a törvényszéknél igen kis számban szerepelnek a válóperek. Szintén szomorú jelenség a bűnügyi jogszolgáltatás terén az is, hogy az ügyeknek 76.50%-a végződik felmentő ítélettel (holott az országban csak 63%), a minek oka vagy az, hogy könnyelműen tétetnek és fogadtatnak el bűnvádi feljelentések, vagy az, hogy a hivatott közegek nem látnak kellő erélyvel hozzá a bűncselekmény kinyomozásához. Akármelyik legyen is az ok: mindenesetre kóros jelenség.

Mint kóros állapot legyen még megemlítve az ügyvédi és kereskedelmi és iparkamarai jelentésekben évről-évre felhozott panasz az ügyek lassú elintézéséről. Ennek oka azonban nem helyi, hanem országos s egyik oka a személyzet elégtelen volta s e tekintetben Aradnak inkább van oka a panaszra, mert személyzet tekintetében igazán háttérbe van szorítva. Ugyanis, míg az 1891. évi átlag szerint az országban esett egy bíróra 2.₅₈₁ □ mértföld terület, 8361 lélek, 3571 elintézendő és 3457 elintézett ügydarab, addig Aradvármegyében 1891-ben esett egy-egy bíróra 3.₃₇₅₉ □ mértföld terület 10.412 lélek, 3678 elintézendő és 3646 elintézett ügydarab. De még inkább kitűnik ez a háttérbe szorítás, ha figyelembe vesszük, hogy 1891. óta 353 bírói állás rendszeresített az országban, vagyis minden törvényszéki területre 5 bíró esett, addig az aradi törvényszék területén ez alatt az idő alatt csak 3 bírói állás rendszeresített. Ezen általános okhoz az Arad város területén levő bíróságoknál még az a különös ok is járul, hogy az országnak ügyforgalom tekintetében 16-ik törvényszéke egy önálló könyomdával sem bír, hanem azt a megyével közösen tartja fenn, a minek eredménye, hogy a bírák által elintézett ügydarabok sokszor hónapokig hevernek a többszörösítés

nehézségei miatt a gyors igazságszolgáltatás nagyobb dicsőségére; nem is említve azt, hogy a késedelmes lithographálás miatt hány terminust kell megszüntetni s ujjal pótolni a bíróságnak, a mi azt jelenti, hogy úgy a bírónak, mint a leíró személyzetnek ugyanazt az ügyet kétszer kell elintézni. Nem kevésbé csökkenthetik az Aradon elhelyezett bírósági alkalmazottak tevékenységi és munkakedvét azok a jórészt sötét és bűzös helyiségek, melyekben a törvényszék és járásbiróság van elhelyezve s a melyeknél akármelyik országos fegyintézet különb, akár az egészségügy szempontjából, akár világosság és terület tekintetében. E részben ugyan már biztos kilátás van a javulásra.

Az ügyforgalom és tevékenység tekintetében általában az mondható, hogy az sem jobb, sem rosszabb, mint az ország többi részeiben, legalább a statistikai adatok erre engednek következtetni, azonban már a megye egyes bíróságaira ez az átlagos egyformaság nem mondható, mert úgy a terület, mint az ügyforgalom tekintetében az egyes járásbiróságok egymástól szerfelett eltérők levén, munkálkodásuk minősége sem egyforma s így nincs mit csodálkozni rajta, ha a túlhalmozottabb törvényszékek és járásbiróságoknak több ítéletét változtatja meg a felsőbb bíróság, mint a kevesebb munkát végző járásbiróságoknak. Egyébként a törvényszék és járásbiróságok részletes ügyforgalmát az 1872. és 1891. évekről összehasonlítható alakban a következő táblázat tünteti elő:

Törvényszék		A bírák száma		Beadványi forgalom		Ü g y f o r g a l o m														
						P o l g á r i ü g y e k														
						perek			örök-ügyek			csődök			úr, s hitbiz.			váltó es ker. per.		
		elintézendő	elintézett	elintézendő volt	elintéztett	a hozott ítéletek száma	elintézendő volt	elintéztett	a hozott ítéletek száma	elintézendő volt	elintéztett	elintézendő volt	elintéztett	elintézendő volt	elintéztett	A hozott ítéletek sz.				
		1872	1891	1872	1891	1872	1891	1872	1891	1872	1891	1872	1891	1872	1891	1872	1891			
Járásbíróságok		1872	1891	40720	40439	781	549	549	1975	1568	108	16	78	4	—	561	561	84		
		1891	12	31759	31333	811	363	262	616	362	50	10	24	10	4	1601	1548	151		
		P o l g á r i ü g y e k																		
		sommás perek												Bűnügyek						
		elintézendő volt			elintéztett			a hozott ítéletek száma			elintézendő volt			elintéztett			folyamatban volt		befejeztett	
		1872	1891	1872	1891	1872	1891	1872	1891	1872	1891	1872	1891	1872	1891	1872	1891	1872	1891	
Arad	4	522426	30094	22421	29520	2469	4087	2469	3174	1969	2847	947	198	678	146	185	149	. . .		
Borosjenő	2	6647	12581	6249	12581	943	287	943	246	776	202	558	536	234	216	137	225	125	154	
Kisjenő	3	6864	12440	6575	12440	1184	443	1166	416	739	297	866	176	652	154	139	61	132	56	
N.-Buttyin	3	5075	5159	4461	5130	2457	159	2314	136	1404	113	1105	256	706	181	129	131	100	102	
N.-Halmagy	1	—	3186	3186	3186	208	208	164	164	121	121	97	97	56	56	58	39	40	69	
Pécska	2	7313	7834	6546	7833	1517	405	1417	318	1244	238	1171	253	320	208	54	87	40	69	
Radna	2	6859	6351	6186	6308	4070	391	3627	342	3327	268	1386	121	1333	121	112	94	56	87	
Világos	3	6611	11990	6553	11969	1189	577	1183	506	937	384	613	492	595	447	111	179	106	148	
Összesen	19	61795	89635	58991	88967	13829	6557	13119	5302	10396	4470	5946	2159	4518	1529	867	835	748	655	

Törvényszék		Ü g y f o r g a l o m																			
		B ü n ü g y e k				Telekkönyvi ügyek				Felebbvitel											
		bűnvizsgálatok		bünperek		per e k		ügyek		felteszte- tett		leérkezett									
		előzet- ben volt	bejezte- tett	előzet- ben volt	előzet- tett	előzet- ben volt	előzet- tett	előzet- ben volt	előzet- tett	előzet- ben volt	előzet- tett	előzet- ben volt	előzet- tett								
1872	1037	922	1316	1171	442	111	32	12565	12301	872	526	367									
1891	781	585	1512	1147	263	4	4	5936	5936	1339	659	433									
Bűnügyek		Telekkönyvi ügyek		Felebbvitel																	
Járásbíróságok		vétségi és kihágási ügyek				per e k				ügyek				felteszte- tett				leérkezett			
		előzet- ben volt	előzet- tett	a hozott ítéletek száma	előzet- tett	előzet- ben volt	előzet- tett	a hozott ítéletek száma	előzet- ben volt	előzet- tett	előzet- ben volt	előzet- tett	előzet- ben volt	előzet- tett	előzet- ben volt	előzet- tett	előzet- ben volt	előzet- tett			
1872	1891	1872	1891	1872	1891	1872	1891	1872	1891	1872	1891	1872	1891	1872	1891	1872	1891	1872	1891		
Árad	664	1654	610	1211	.	448	675	590	164	316	76	244		
Borosjenő	163	559	118	509	.	379	81	183	41	159	24	72		
Kis-jenő	257	468	249	436	.	225	53	153	32	73	16	45		
N.-Buttyin	565	502	532	435	.	196	.	1	161	74	134	44	144	45		
N.-Halmagy	351	.	267	.	.	68	53	.	44	.	33		
Pécska	597	281	361	248	.	200	115	180	63	78	21	76		
Radna	300	657	185	632	.	462	.	2	91	151	70	73	35	41		
Világos	270	381	256	312	.	265	.	2	217	218	132	168	46	68		
Összesen	2816	4853	2311	4050	.	2243	.	5	11132	1393	1602	636	955	362	624	

Ehhez a táblázathoz kiegészítésül még a következők legyenek megemlítve: A telekkönyvi átalakítási és birtokszabályozási munkálatok a törvényszék területén csak 1873-ban kezdődtek, mikor is összesen 39 község telekkönyvei vártak átalakításra, ami az 1874. év végeig — két község kivételével — meg is történt. 1874. óta a birtokszabályozási munkálatok 1891-ig 134 községben keresztülvitvén, 124-nek telekkönyvei is átalakítottak. 1891. végén tehát az állapot az volt, hogy a megye 213 községből 164 község telekkönyvei teljesen rendben voltak, 40 községben a birtokszabályozás, 1 községben az átalakítás folyamatban volt, 8 községben pedig az átalakítás még nem kezdetett meg.

Pénzügyi kihágási feljelentés érkezett a törvényszékhez 1872-ben 561; 1891-ben pedig 680, s az előbbi évben 496, az utóbbiban 654 esetben hozott marasztaló ítéletet.

A sajtóügyek száma 1872-ben 2, 1891-ben 11, a fegyelmi ügyeké pedig 1872-ben 2, 1891-ben 11 volt, vétkessé szóló határozat azonban egy esetben sem hozott.

A járásbiróságokhoz 1891-ben 6294 kisebb polgári ügy folyt be, melyekben azok 2172 ítéletet hoztak, s ezek ellen 72 esetben jelentettek be semmisségi panaszt.

A törvényszék, mint felebbviteli bíróság, 1891-ben 335 esetben ítélezett és csak 106 esetben változtatta meg az első bíróság határozatát.

Az 1873-ban Aradvármegye területén volt két kir. ügyészséghez befolyt 3475 ügydarab, az benyújtott 1029 érdemleges indítványt és 81 felebbezést. 1891-ben beérkezett az ügyészséghez 8581 beadvány, tett 2748 érdemleges indítványt, beadott 316 felebbvitelt.

Hátra van még szólnunk a törvényszék területén levő fogházak állapotáról, s a letartóztatottak számáról és viszonyairól. Fogházhelyiségül a megyeháznak azok a félig földalatti helyiségei szolgálnak, melyet a megye 1821-ben — mint ezen a téren kezdeményező — építtetett, melyekhez később néhány földszinti és első emeleti cella járult. Ennek a fogházhelyiségnek az átvételét 1871-ik évi október havában Nagy Sándor törvényszéki elnök, mint miniszteri biztos, eszközölte s ugyan-csak ő vezette azok ügyeinek kezelését egész az 1872. év végéig, míg 1873. január hó 1-től a vezetést és felügyeletet a kir. ügyész vette át, a kihez csatlakozik közegészségügyi célból az a bizottság, amely az 1876. évi 6. és 14. törvénycikkek értelmében alakul s melynek tagjai jelenleg a királyi ügyészen kívül Posgay és Issekutz főorvosok, Szathmáry Gyula alispán, Vörös Vidor megyei főügyész, Nachtnebel Ödön és Mülek Lajos közg. bizottsági tagok.

A járásbiróságok mellett — kivéve az aradit, mely foglyait az ügyészségi központi fogházban helyezi el — külön fogházhelyiségek vannak s az összes fogházhelyiségek részletezése a következő:

A bíróság neve	A személyzeti helyiségek		Közös fogházi szoba		
	száma	légüre köbmé- terekben	száma	légüre köbmé- terekben	befogadási képessége
Aradi tvszék és jbiróság .	7	403. ⁴⁸	17	1193. ⁷⁷	63
Borosjenői » .	1	54.—	5	692.—	36
Kisjenői » .	1	36.—	4	163. ⁵⁰	8
N.-Buttyini » .	2	54. ⁶²	2	116. ⁶⁶	6
N.-Halmágyi » .	2	113. ⁴⁸	2	120. ⁴³	6
Pécskai » .	2	133. ⁰⁷	4	272. ⁹²	14
Radnai » .	3	125.—	4	153.—	8
Világosi » .	2	172.—	5	190.—	10
Összesen .	20	1091. ⁶⁵	43	2902. ²⁸	151

Ezekhez járul még Aradon 2 kórház szoba 124.⁷⁶⁷ □-méter légürrel 7 egyénre, egy setét zárka 26.⁶² □-méter légürrel 1 egyénre és Világoson egy magánzárka 26.⁶² □-méter légürrel. Külső helyiségek gyanánt pedig: Aradon egy munkaterem (légüre 182.⁸⁰ □-m.), 2 raktár, egy kápolna és imaterem, 2 fűztelep, 2 rakonyha s végül Kisjenőn egy rakonyha.

Ezekben a helyiségekben naponként átlag 192 ember van elhelyezve, tehát 41-gyel több, mint a mennyi befogadási képességgel a fogházak bírnak; különösen a központi fogházban abnormisak a viszonyok, mert itt 90—110 emberrel van rendszerint több elhelyezve, mint a mennyi szabályszerűleg (20 köbméter légürt számítva egy emberre) elhelyezhető volna.

Ezen és egyéb okokból ki is jelenti az 1891. évi igazságügyminiszteri jelentés¹⁾, hogy az aradi és nagybuttyini fogházhelyiségek teljesen rosszak, a borosjenői, kisjenői, nagyhalmágyi és világosi helyiségek közép-szerűek és csak a pécskai s radnai járásbíróági fogházak megfelelők.

Ezek a viszonyok egészségügyi tekintetben éreztetik is hatásukat, mert minden 1000 egyénre 77 megbetegedés esik s a betegség oka 33 %-nál a fülledt levegőtől légzőszervi baj.

A foglyok élelmezése 1891-ben fejenként és naponként 9.²⁵ krajczárba került, a mi ez évben 8223 frt 37 krt emésztett fel²⁾.

Azokat a költségeket, melyek 1891-ben az aradi kir. törvényszék területén a foglyokra fordítottak, a következő kimutatás tünteti fel:

¹⁾ II. könyv 166. lap. — ²⁾ Az étlap a következő: Vasárnap: húisleves és káposzta főzelék. Hétfőn: kenyér leves, köleskása főzelék. Kedden: rántott leves, burgonya főzelék. Szerdán: ecetes leves, gombóc főzelék. Csütörtökön: mint vasárnap. Pénteken: kenyér-leves s bab- vagy borsó-főzelék. Szombaton: ecetes leves, lencse főzelék s ezenkívül a betegek számára 6 osztályú külön étlap van.

Szerelvények	729 frt 13 kr.
Ruha és ágynemű	139 « 02 «
A tisztaság fentartása	140 « 71 «
Fűtés	419 « 10 «
Világítás	516 « 92 «
Élelmezés	8223 « 37 «
Betegápolás	374 « 75 «
Temetkezés	19 « 20 «
Rabszállítás	308 « 01 «
Egyéb kiadás	1545 « 31 «
Összesen	<u>12415 frt 52 kr.</u>

mely összegből készpénzben 1773 frt 27 kr., rabmunkában 2888 frt 81 kr., vagyis összesen 4662 frt 08 kr. (37⁰/₀) térült meg.

A fegyencmunka tekintetében megjegyezhetjük, hogy az ipari foglalkozás csak az ügyészségi fogházban van rendszerezítve, ellenben a járásbiróságoknál a foglyok csupán a hivatal körül szükségessé váló munkákra használtatnak. A központi fogházban elhelyezett rabok munkája az államnak 1891-ben 2888 frt 81 krt jövedelmezett.

Végül nem felesleges megemlíteni, hogy az a közgazdasági munkaveszteség, mely a társadalmat a bűncselekmények következtében beállott szabadságvesztés és kényszerű tétlenségből folyólag érte, csak Aradvármegye területén 33,977 frt 19 krra rugott, a miből következtethető, mily óriási károsodás éri évenként e czímen a társadalmat, ha az egész országot vesszük tekintetbe.

Az utolsó két évi forgalmi adatokat az alább következő táblázat tünteti fel:

Az aradi kir. törvényszék ügyforgalmi kimutatása az 1895. és 1896-ik évekről.

Polgári beadvány	Telekkönyvi beadvány				Büntető beadvány				Fegyelmi beadvány				Elnökségi beadvány		Kézbécsi jegyzékek adatai			
	mult évi hátralék	a folyó évben érkezett	a folyó évben elintéztett	a folyó évről hátralékban maradt	mult évi hátralék	a folyó évben érkezett	a folyó évben elintéztett	a folyó évről hátralékban maradt	mult évi hátralék	a folyó évben érkezett	a folyó évben elintéztett	a folyó évről hátralékban maradt	mult évi hátralék	a folyó évben érkezett	a folyó évben elintéztett	a folyó évről hátralékban maradt	mult évi hátralék	mult évi hátralék
854 14574 14695	733	2	7685	7687	—	361	10939	10932	368	136	130	6	—	2223	2223	—	27374	3458
733 13312 13164	881	—	8043	8041	2	368	9696	9472	592	6	210	—	—	3126	3126	—	23963	6025

A kir. törvényszéknek legközelebb új épületet emelnek, melyre már valóban égető szüksége volt. Aradvármegyében tarthatatlanná vált először a helyzet az által, hogy a foglyokat a megyeház udvarán sétáltatják, a hol a megyei hivatalokat igénybe vevő közönségnek ezeken kell keresztülhatolnia, másrészt azért, hogy a megyei hivatalok és az alispáni lakás alatt lévő fogdák igen kellemetlen büzt terjesztenek. Hozzájárult még ehhez, hogy a megyének, az árvaszéke elhelyezése végett, úgy is új építkezésbe kell bocsátkozni és így azon ajánlatot tette az igazságügyi kormánynak, hogy a törvényszék által használt, korábban szintén megyei, épületet 70,000 frton megváltja, hogy ezzel az igazságügyi kormány egészen külön törvényszéki épületet emeltessen, melyben a fogdák is helyet találjanak. A kormány ezt elfogadta, a város pedig ingyen telket ajánlott fel, magára vállalván annak feltöltését, csatornázását és kikövezését. Az alkudozások azonban, a mely még 1887-ben indult meg, mint már említve volt, zátonyra jutott az által, hogy Arad városa egyes polgárai, a kik a város alsó részein, a Szabadságtéren vagy ebbe szolgáló utcákban birtak házakkal, ezen épületet a lyceumon felül egészen a városnak a híd felé eső szélére óhajtották elhelyezni, míg az igazságügyminiszterium oly helyet óhajtott, hogy az épület inkább a központba, továbbá, hogy az építésre szánt telek azon körzetbe essék, melyben a városháza, pénzügyi palota, megyeház s a többi hivatalok is fekszenek. Sok ide-oda irogatás után végre megajánlotta a város azon helyet, a mely a Salacz-park folytatását képezi és Boros Béni, Matavovszky, Rónay stb. házaik hátsó része mellett a Maros-útczáig vonúl el és egy minden oldalról útca vagy park által határolt négyszöget képez. — A fogdák az épület közepére úgy vannak tervezve, hogy a mig az épület mind a négy homlokzatán a középén kétemeletes, szárnyaiban pedig egy emeletes lesz, a fogdák három emeletesek, de nyomottabbak lesznek úgy, hogy az épületből nem látszanak ki. A tervek már elkészítvék s a költségvetés jóváhagyatott. Az építkezés megkezdése f. évi május havára, befejezése 1898. november 1-jére van tervezve és az épület úgy a törvényszéket, valamint a járásbiróságot és ügyészséget is hivatva lesz befogadni.

A mi a főbb személyes változásokat az utolsó két év alatt illeti, felemlítendő, hogy 1895-ben Fischer Miklós tvszéki bíró nyugdíjaztatott, a kinek helyére Nyirő Géza tvszéki bíró neveztetett ki. 1896. év végén meghalt Steinitzer Károly tvszéki bíró, a kinek helyére legközelebb dr. Schartner Sándor aradi albiró neveztetett ki; meghalt azonkívül 1895-ben Hoffbauer Zsigmond világoosi járásbíró, akinek helyére Aknay Andor ottani albiró neveztetett ki. — Az új sommás eljárás behozatala a törvényszékeknél — miután ezek ez által felebbezési bíróságokká is váltak — tetemes munkagyarapodást okozott, amely újabb személyszaporítást tett szükségessé. E végből az aradi kir. törvényszékhez két új albirói állás rend-

szerezíttetett, a melyek dr. Szarka Sándor és dr. Galánfy János albirákkal töltettek be. — A vidéki járásbiróságoknál beállott szükségletnek megfelelőleg is némi változás állott be, a mennyiben Pécskán egy második albirói állás rendszeresíttetett, melyre Könczöl Victor neveztetett ki, Nagyhalmágyon pedig az 1876-ban beszüntetett albirói állás ismét rendszeresítve lőn.